

Σοφία ΖΕΡΔΕΛΗ
Τριανταφυλλιά ΣΑΡΑΦΙΔΟΥ

*Μεθοδολογικές προσεγγίσεις και προτάσεις
πρόσληψης και παραγωγής λεξιλογίου στο
γλωσσικό μάθημα με εφαρμογή του
κειμενοκεντρικού/επικοινωνιακού μοντέλου
και της μεθόδου project σε επιλεγμένα
κειμενικά είδη*

Α΄ Μέρος

Εισαγωγή

Η ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΕΝΟΣ ΒΑΣΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΑΥΤΟΧΡΟΝΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΥ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΥ κρίνεται σήμερα απολύτως αναγκαία με την εφαρμογή μιας ανανεωμένης και συστηματικής διδασκαλίας στα πλαίσια του μαθήματος της ελληνικής γλώσσας. Η εκμάθηση του λεξιλογίου, ενός πολυεπίδεδου τομέα, του οποίου η επιστημονική μελέτη είχε υποβαθμιστεί και μόλις τις τελευταίες δεκαετίες άρχισε να προβληματίζει το χώρο της εφαρμοσμένης γλωσσολογίας, πρέπει να επιχειρείται μέσα από διαδικασίες δημιουργικής παραγωγής λόγου και να έχει λειτουργικό χαρακτήρα. Στα πλαίσια αυτής της γενικότερης προβληματικής, εντάσσεται η παρούσα ανακοίνωση, στόχος της οποίας είναι να παραθέσει μια πρόταση διδασκαλίας του λεξιλογίου της ν.ε., αξιοποιώντας σύγχρονες μεθόδους διδασκαλίας των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών (Α.Π.Σ.) και συγκεκριμένα τη μέθοδο project. Η σημασία της εκμάθησης του λεξιλογίου από τους μαθητές συμβάλλει στην καλλιέργεια της ίδιας της γλώσσας μέσα από την ανάπτυξη των επικοινωνιακών τους δεξιοτήτων. Η έμφαση της γλωσσικής διδασκαλίας στην ανάπτυξη της επικοινωνια-

κής ικανότητας των παιδιών προϋποθέτει την εισαγωγή της κειμενοκεντρικής προοπτικής στην εκπαιδευτική διαδικασία. Με αυτή την έννοια κεντρική θέση στη διδακτική του γλωσσικού μαθήματος πρέπει να καταλαμβάνει η διδασκαλία ποικιλίας κειμενικών ειδών, η κατανόηση και η επεξεργασία τους.

Η προσέγγισή μας, επομένως, έχει ως στόχο αφενός την εξοικείωση των μαθητών με ποικίλα κειμενικά είδη και με διάφορα είδη γλωσσικής ποικιλίας, μέσα από τη δημιουργία ενός κατάλληλου επικοινωνιακού πλαισίου και αφετέρου μια ενεργητική πρόσληψη και αφομοίωση νέου λεξιλογίου, με σκοπό την παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου.

Λειτουργική-επικοινωνιακή διάσταση της γλώσσας

Τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια η γλωσσολογική έρευνα, με τη διαμόρφωση νέων διεπιστημονικών προσεγγίσεων, χαρακτηρίζεται από τη σταδιακή αποδοχή μιας νέας αντιμετώπισης της μεθοδολογίας και του περιεχομένου της γλωσσικής διδασκαλίας, που είναι ριζικά διαφορετική από εκείνη την οποία υποστήριζε η θεωρητική γλωσσολογία. Έτσι, ενώ αρχικά η γλωσσική διδασκαλία είχε συνδεθεί αποκλειστικά με τη διδασκαλία των γραμματικών δομών της γλώσσας, η σύγχρονη έρευνα έχει επικεντρωθεί στην καλλιέργεια της επικοινωνιακής ικανότητας, δηλαδή της ικανότητας του παιδιού να κατανοεί και να παράγει ποικίλα είδη κειμένων, να ερμηνεύει και να σχολιάζει άγνωστες και δυσνόητες λέξεις, τις οποίες συναντά κατά τη διάρκεια ανάγνωσης και επεξεργασίας τους (Κωστούλη 2001).

Η μεθοδική γνώση των διαφόρων επιπέδων ανάλυσης συντελεί στην αποτελεσματικότερη καλλιέργεια της γλωσσικής έκφρασης και στην ευκολότερη προσαρμογή της λειτουργικής χρήσης των γλωσσικών δομών στις παραμέτρους που συνθέτουν το εκάστοτε επικοινωνιακό πλαίσιο. Ένα σημαντικό επίπεδο ανάλυσης, με ξεχωριστή θέση στη διδακτική του γλωσσικού μαθήματος, αποτελεί το λεξιλόγιο. Οι συνεχείς μεταβολές που συντελούνται στο κοινωνικό περιβάλλον, καθιστούν επιτακτική την αναγκαιότητα της λεξιλογικής ανανέωσης και της ανάπτυξης των επικοινωνιακών δεξιοτήτων των μαθητών, ώστε να παράγουν πιο ολοκληρωμένο προφορικό και γραπτό λόγο.

Το σχολείο, επομένως, έχει την υποχρέωση, μέσα από τα Νέα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (Α.Π.Σ.), να θέσει στους μαθητές τις γλωσσικές δομές, πάνω στις οποίες θα αναπτύξουν το κατάλληλο λεξιλόγιο

και να τους μάθει τις τεχνικές εμπλουτισμού και συνεχούς επέκτασής του (Κατσιμπάρδης 2005), μέσα από κατάλληλες επικοινωνιακές δραστηριότητες και καινοτόμες διδακτικές πρακτικές (βλ. μέθοδος project) και με την εφαρμογή των καινούριων Αναλυτικών Προγραμμάτων, οι μαθητές θα γνωρίσουν τον τρόπο χρήσης της γλώσσας σε διάφορες περιστάσεις χρησιμοποιώντας κάθε φορά το κατάλληλο λεξιλόγιο.

Σχέση αλληλεπίδρασης επικοινωνιακού πλαισίου και οργάνωσης κειμένου

Η επικοινωνιακή προσέγγιση, ως νέα αντίληψη διδασκαλίας της γλώσσας μέσα από την κατάλληλη χρήση της, βρίσκεται σε απόλυτη αρμονία με την έμφαση που δίνεται στις διαπροτασιακές και υπερπροτασιακές σχέσεις της γλώσσας, που οδηγούν από το επίπεδο της πρότασης στο επίπεδο του κειμένου. Ουσιαστικά, με την έμφαση που δίνεται στο κείμενο, η επικοινωνιακή διδασκαλία γίνεται εξ ορισμού κειμενοκεντρική (Παπαχρίστος, Κουρεμένος & Μάνδαλος 2002). Άλλωστε, κάθε κείμενο υπάρχει μέσα σε πραγματικές συνθήκες επικοινωνίας. Προϋποθέτει, δηλαδή, έναν παραγωγό, έναν δέκτη, αλλά και έναν σκοπό για τον οποίο δημιουργείται.

Η εισαγωγή του κειμένου στο πεδίο της γλωσσοδιδασκτικής αναπτύχθηκε στη δεκαετία του '80 με τη μορφή της κειμενοκεντρικής προσέγγισης (*genre approach*) (Halliday & Hasan 1985· Cope & Kalantzis 1993). Η ανάγκη για εστίαση της γλωσσικής διδασκαλίας στο κείμενο έχει επισημανθεί και στην Ελλάδα (Γεωργακοπούλου & Γούτσος 2008· Ματσαγούρας 2001· Χατζησαββίδης 2002· Αρχάκης 2005· Ιορδανίδου 2006).

Πρόκειται για μετάθεση του κέντρου ανάλυσης της γλώσσας από την πρόταση στο κείμενο και από τη γλωσσική ικανότητα στη σπουδή όλων των ενδογλωσσικών και εξωγλωσσικών παραμέτρων (Μπαμπινιώτης 1995· Μακρή 2001). Αυτό που επιδιώκεται είναι η προφορική και γραπτή παραγωγή κειμένων, η πρόσληψη και η επεξεργασία τους (Μακρή 2001). Οι μαθητές, δηλαδή, καλούνται να παράγουν κείμενα, που θα ανταποκρίνονται στην επικοινωνιακή περίσταση στην οποία βρίσκονται κάθε φορά, γεγονός που βοηθά στην ανάπτυξη της κριτικής τους συνείδησης. Έτσι θα πρέπει οι μαθητές να επιλέγουν το κατάλληλο λεξιλόγιο που θα χρησιμοποιούν μέσα από τη διδασκαλία προφορικών και γραπτών κειμένων (Χαραλαμπίδης 2000).

Το γλωσσικό μάθημα στην ελληνική πραγματικότητα

Μέχρι το 1976, οπότε και καθιερώθηκε νομοθετικά η νέα ελληνική ως επίσημη γλώσσα του ελληνικού κράτους, το γλωσσικό μάθημα εξακολουθούσε να γίνεται με τον παραδοσιακό και ρυθμιστικό τρόπο, που διαμορφώθηκε εμπειρικά με το πέρασμα των αιώνων και που δεχόταν την επίδραση της αρχαίας ελληνικής και της λατινικής. Κύρια θεωρητική αρχή της λεγόμενης «παραδοσιακής» μεθόδου ήταν η προσκόλλησή της στη γραμματική και ειδικότερα στη λέξη ως κύρια μονάδα ανάλυσης της γλώσσας (Μήτσης 1996· Σαραφίδου 2007).

Στην Ελλάδα η υιοθέτηση της επικοινωνιακής προσέγγισης παρουσιάζεται στα Αναλυτικά Προγράμματα που συντάχθηκαν τη δεκαετία του '80. Οι συντάκτες αυτών των προγραμμάτων προσπάθησαν να περιορίσουν την επικέντρωση της γλωσσικής διδασκαλίας στην εκμάθηση των γλωσσικών δομών, ορισμών και κανόνων χωρίς τη σύνδεση με τον τρόπο χρήσης της γλώσσας. Προσπάθησαν έτσι να δώσουν έμφαση στη σημασία παραγωγής αυθεντικού λόγου που στηρίζεται στην πρόταση και όχι στη λέξη και στην εμπλοκή των μαθητών σε πραγματικές επικοινωνιακές καταστάσεις (Χαραλαμπίδης 2000).

Όπως εύστοχα παρατηρεί και ο Μήτσης (1996): «Η γλωσσική διδασκαλία παύει πλέον να αποτελεί μια άψυχη, τυποποιημένη, μηχανική ή γνωστικού τύπου δραστηριότητα και επιχειρεί να μεταβληθεί σε μια δυναμική διαδικασία, στα πλαίσια της οποίας η γλώσσα κατακτάται με φυσιολογικό τρόπο, δηλαδή μέσα από την ίδια τη γλωσσική πράξη και με την παραγωγή αυθεντικού προφορικού και γραπτού λόγου».

Διδακτική του λεξιλογίου στην Α' /βάθμια και Β' /βάθμια Εκπαίδευση – Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών

Η διδασκαλία του λεξιλογίου στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα εμφανίστηκε συστηματικά το 1982 με τα βιβλία *Η γλώσσα μου* και στηρίχτηκε κυρίως στο βασικό λεξιλόγιο. Σκοπός του γλωσσικού μαθήματος ήταν η εκμάθηση των βασικών συντακτικών δομών της γλώσσας, αλλά και του βασικού λεξιλογίου, το οποίο θα εμπλουτιζόταν με νέες λέξεις και σημασίες. Οι μαθητές καλούνταν να μάθουν από έναν πίνακα λέξεων το βασικό λεξιλόγιο των κειμένων, αποστηθίζοντάς το και μαθαίνοντάς το αποκομμένο από το κειμενικό περιβάλλον. Η διδασκαλί-

α, επομένως, του λεξιλογίου στηριζόταν στις παραδοσιακές μεθόδους, όπου οι μαθητές ήταν υποχρεωμένοι να αποστηθίσουν λίστες λέξεων, να μάθουν την ορθογραφία τους, να βρίσκουν συνώνυμες και αντώνυμες λέξεις και να μπορούν να γράφουν προτάσεις στηριζόμενοι σε αυτές (Παπαρηγορίου 1997). Με το νέο πρόγραμμα σπουδών της Νεοελληνικής γλώσσας στο Δημοτικό Σχολείο (ΦΕΚ 1373/01, Τεύχος Β', σελ. 18758) του 2001 γίνεται προσπάθεια για αλλαγή της παραδοσιακής προσέγγισης της διδασκαλίας της γλώσσας και για στροφή στην επικοινωνιακή προσέγγιση. Σκοπός της διδασκαλίας του λεξιλογίου για την Α' και Β' τάξη του Δημοτικού θεωρείται «Η αποσαφήνιση και η σταθεροποίηση του λεξιλογίου της προσχολικής ηλικίας, ο εμπλουτισμός του λεξιλογίου των παιδιών με λέξεις και με εκφράσεις εννοιολογικά απαραίτητες για τις ανάγκες της καθημερινής τους επικοινωνίας και η χρήση βασικών λέξεων και εκφράσεων στον γραπτό και προφορικό λόγο». Ο σκοπός για τις υπόλοιπες τάξεις του Δημοτικού είναι «Ο εμπλουτισμός, η διεύρυνση και η ενεργοποίηση του ατομικού λεξιλογίου των παιδιών, με την κατάλληλη αξιοποίηση των ειδικών γλωσσικών απαιτήσεων κάθε μαθήματος του σχολικού προγράμματος».

Στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση η τάση που κυριαρχεί είναι η καλλιέργεια μιας περισσότερο κειμενικά προσανατολισμένης γλωσσικής ικανότητας μέσα από την παραγωγή και επεξεργασία ποικίλων τύπων κειμένων. Τα Νέα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών επιφέρουν σημαντικές καινοτομίες στη διδασκαλία της γλώσσας, δίνοντας έμφαση στο φυσικό λόγο, στην ολιστική προσέγγιση των διαφόρων τομέων γλωσσικής διδασκαλίας (ακρόαση, ομιλία, ανάγνωση, γραφή), στην ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, στις συνθετικές και διαθεματικές δραστηριότητες, στην εξατομικευμένη διδασκαλία (Αγγελάκος 2004· Κατσιμπάρδης 2005).

Από τη λέξη στο κείμενο

Η κειμενοκεντρική προσέγγιση αναγορεύει το κείμενο σε σημείο εκκίνησης και πλαίσιο οργάνωσης της γλωσσικής διδασκαλίας και μάθησης. Στην επιστήμη της γλωσσολογίας το κείμενο και η γλώσσα του κειμένου συνιστούν το βασικό αντικείμενο μελέτης του κλάδου που ονομάζεται Ανάλυση του Λόγου. Οι Γεωργακοπούλου και Γούτσος (2008) σημειώνουν ότι με την έμφαση της διδακτικής διαδικασίας στο κείμενο σηματοδοτείται η ριζική διαμόρφωση του τρόπου προσέγγισης του γλωσσικού

κού μαθήματος. Έτσι παρατηρούν ότι κάθε επιμέρους γραμματικό, συντακτικό, λεξικό ή άλλο φαινόμενο πρέπει να διδάσκεται μέσα από το κείμενο, συνδεδεμένο δηλαδή με συγκεκριμένες περικειμενικές προϋποθέσεις (δημιουργούς, αποδέκτες, λειτουργίες).

Αυτό συνεπάγεται ότι τα επιμέρους γλωσσικά στοιχεία εμφανίζονται σε συσχέτιση με τα κειμενικά είδη ως δείκτες, που συνδέουν το κείμενο με το περιεχόμενό του. Η έμφαση που δίνεται στη γλώσσα του κειμένου υποδεικνύει την εμπιστοσύνη στην αυθεντικότητα του κειμένου ως φυσικού και αυτόνομου συστήματος. (Γεωργακοπούλου & Γούτσος 2008).

Η Μπακάκου-Ορφανού (2005) επιχειρεί να παρουσιάσει το ρόλο της λέξης στο κείμενο, να προσδιορίσει τη γενικότερη σχέση της με αυτό και να καταγράψει τη συμβολή της στη δόμηση και οργάνωση του κειμένου. Στη διαδικασία της γλωσσικής επικοινωνίας, η λέξη παρέχει την πρώτη ύλη των σημασιών με τις οποίες αντιπροσωπεύονται γλωσσικά οι εμπειρίες μας κατά τη μετάδοση ενός μηνύματος. Η λειτουργία της λέξης συμπληρώνεται με τη γραμματική σημασία, η οποία αναπτύσσεται με τη σύνταξη των λέξεων και των προτάσεων και τις λογικές και πραγματολογικές σχέσεις μεταξύ τμημάτων του κειμένου (Γεωργακοπούλου & Γούτσος 2008· Μπακάκου-Ορφανού 2005).

Οι σχέσεις της λέξης με το κείμενο είναι ποικίλες. Η Μπακάκου-Ορφανού (2005) τις κατηγοριοποιεί σε δύο ομάδες: α) στην κατανομή του λεξιλογίου, στο είδος δηλαδή και τον αριθμό των διαφορετικών σημασιών σε ένα κείμενο και β) στην οργανωτική λειτουργία της λέξης στο κείμενο. Στην πρώτη περίπτωση η σχέση της λέξης με το κείμενο θεωρείται ως εξωτερική ή καθαρά σημασιολογική, ενώ στη δεύτερη ως εσωτερική ή κειμενική, η οποία συμβάλλει στην κειμενικότητα του λόγου.

Οι μαθητές, για να εμπλουτίσουν το λεξιλόγιό τους, θα πρέπει να εξασκηθούν στην κατανόηση της σημασίας και της μορφής κάθε λέξης και όχι να προβαίνουν σε απλή απομνημόνευση και ανάκληση στη μνήμη νέων λέξεων. Με την εκμάθηση της σημασίας οι μαθητές αντιλαμβάνονται το νόημα της λέξης και τις περιστάσεις στις οποίες χρησιμοποιείται, με αποτέλεσμα να είναι σε θέση να ενσωματώσουν τη νέα λέξη στα δικά τους γραπτά και προφορικά κείμενα. Επίσης με την εκμάθηση της μορφής της λέξης οι μαθητές κατακτούν την ορθογραφία της. Επιπρόσθετα είναι αναγκαίο οι μαθητές να μάθουν να παράγουν συνώνυμα, αντίθετα, παράγωγα και σύνθετα μιας λέξης, για να έρθουν σε επαφή με τη συγχρονική διάσταση της γλώσσας, αλλά και να μπορέσουν με κατάλληλες ασκήσεις και παραδείγματα μέσα σε πραγματικά επικοινωνιακά περιβάλλοντα να κατανοήσουν τη διαχρονική διάσταση μιας λέξης. Τέλος, είναι

αναγκαίο οι εκπαιδευτικοί να διδάσκουν στους μαθητές ορισμούς και αφηρημένες έννοιες μέσα από ξεχωριστή διδασκαλία του ειδικού λεξιλογίου για την κατανόηση διαφόρων κοινωνικών αλλά και φυσικών φαινομένων.

Όταν ο εκπαιδευτικός αντιμετωπίζει ένα σχετικά μεγάλο εύρος άγνωστου για τους μαθητές λεξιλογίου, κατά την επεξεργασία των κειμένων, θα πρέπει να καταφεύγει σε συγκεκριμένες στρατηγικές εκμάθησης του νέου λεξιλογίου (Nation 1990). Σπουδαιότερη στρατηγική θεωρείται η ικανότητα μαντέματος από τα συμφραζόμενα, για την οποία αξίζει να αφιερωθεί αρκετός χρόνος στην τάξη. Είναι ο αποτελεσματικότερος τρόπος αντιμετώπισης των άγνωστων λέξεων. Με την έμμεση αυτή παράθεση των λέξεων από τα συμφραζόμενα, οι μαθητές κατανοούν ευρύτερα τα κείμενα, διστάζουν τη λειτουργία, τη σημασία και τη χρήση των άγνωστων λεξιλογικών στοιχείων, συνδέοντας το λεξιλόγιο με το συγκεκριμένο και μαθαίνοντας τις δομές της γλώσσας μέσα από επικοινωνιακές δραστηριότητες. Ο Μήτσης (2004) αναφέρει χαρακτηριστικά ότι αυτή η διαδικασία, που είναι γνωστή ως τεχνική της εικασίας (*guessing*), αποδεικνύεται εξαιρετικά χρήσιμη για την ανάγνωση απαιτητικών κειμένων, όπου η εμφάνιση τέτοιων στοιχείων (π.χ. άγνωστων λέξεων, φράσεων ή εκφράσεων) είναι πολύ μεγάλη.

Η εφαρμογή της μεθόδου project στο γλωσσικό μάθημα

Η αξιοποίηση της μεθόδου project (Frey 1986· Χρυσafiδης 2000) στη διδακτική διαδικασία του γλωσσικού μαθήματος συμβάλλει στη συναισθηματική και προσωπική ανάπτυξη των μαθητών, καθώς εμπεριέχει την καλλιέργεια ποικίλων δεξιοτήτων, τόσο μέσα από το γλωσσικό, όσο και μέσα από άλλα διδακτικά αντικείμενα και έξω από τα πλαίσια του σχολείου. Η αυτονομία και η συνεργασία που αναπτύσσουν οι μαθητές συμβάλλουν αποφασιστικά στην καλλιέργεια της γλωσσικής ικανότητάς τους. Οι μαθητές, παράγοντας ατομικό ή ομαδικό έργο, ενθαρρύνονται στην έκφραση σκέψεων, ιδεών, συναισθημάτων και απόψεων και αποκτούν κίνητρα για μάθηση. Σύμφωνα με τον Fried-Booth (2002) ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του project είναι η αυθεντικότητα των γλωσσικών δεδομένων, που αποτελεί μια από τις βασικές αρχές στις σύγχρονες προσεγγίσεις της γλωσσικής διδασκαλίας. Οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να χρησιμοποιούν τη γλώσσα για αυθεντικούς σκοπούς, εφόσον τα θέματα που διαπραγματεύονται αφορούν πραγματικές καταστάσεις.

Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για χρήση επικοινωνιακών στρατηγικών. Εξάλλου, το project θεωρείται ένα ευέλικτο και ευπροσάρμοστο μαθητοκεντρικό μέσο για τη διδασκαλία γλώσσας και περιεχομένου, που μπορεί να χρησιμοποιηθεί από μαθητές διαφορετικών ηλικιών, δυνατοτήτων και επιπέδων γλωσσομάθειας (Stoller 2002).

Επιπλέον, το project αποτελεί μέσο για την ανάπτυξη και των τεσσάρων γλωσσικών δεξιοτήτων, δηλαδή κατανόηση και παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου. Συνήθως στα αρχικά στάδια, αξιοποιούνται περισσότερο η κατανόηση και η παραγωγή προφορικού λόγου (*listening, speaking*). Στη συνέχεια με τη συγκέντρωση, τη μελέτη και την οργάνωση των πληροφοριών μέσα από ποικίλες πηγές (εφημερίδες, βιβλία, τηλεόραση, διαδίκτυο) οι μαθητές παράγουν γραπτό λόγο (*writing*) ενώ παράλληλα κατανοούν το λεξιλόγιο από διάφορα γνωστικά πεδία (*reading*) (Fried-Booth 2002· Φωτίου & Σουλιώτη 2009).

Ο μαθητής, τέλος, αυξάνει τη δημιουργική φαντασία του και εξασκείται στην ευφράδεια του λόγου μέσα από το διάλογο με τον εκπαιδευτικό, την ανατροφοδότηση, την έκφραση της γνώμης του και την παρουσίαση του έργου του.

Διδακτικό παράδειγμα

Στο σημείο αυτό παρουσιάζουμε ένα συγκεκριμένο σχέδιο εργασίας με ενδεικτικές γλωσσικές δραστηριότητες, το οποίο θα μπορούσε να δοθεί. Είναι κατάλληλο για επεξεργασία σε ομάδες μαθητών/μαθητριών, ως αφορμή προβληματισμού των παιδιών και ως προϋπόθεση διαμόρφωσης της γλωσσικής τους έκφρασης.

Το προτεινόμενο σχέδιο εργασίας έχει ως θεματικό τίτλο: «Γνωρίζοντας τις ομορφιές και τον πολιτισμό της Ελλάδας» και επιλέχθηκε με αφορμή τη διδασκαλία της τρίτης και της δέκατης ενότητας του βιβλίου της Νεοελληνικής Γλώσσας Γυμνασίου (το project που προτείνουμε προϋποθέτει, επομένως, ότι τα παιδιά έχουν διδαχθεί τις συγκεκριμένες ενότητες του βιβλίου). Ακολουθούν το διδακτικό και μεθοδολογικό πλαίσιο εφαρμογής, ο σχεδιασμός του project (ανάλυση σταδίων επεξεργασίας) και τα κειμενικά είδη, με τα οποία επιδιώκουμε να φέρουμε τους μαθητές σε επαφή.

Πλάνο μαθήματος: Ο εκπαιδευτικός, είναι καλό, πριν την ανακοίνωση του σχεδίου εργασίας στους μαθητές, να προβαίνει σε ένα συνοπτικό σχεδιασμό της διδασκαλίας του. Είναι απαραίτητο να καθορίζει την πο-

ρεία διδασκαλίας του, τους επιδιωκόμενους στόχους, τη μεθοδολογία που θα ακολουθήσει, το εποπτικό υλικό που θα χρησιμοποιήσει και τις διάφορες γλωσσικές ασκήσεις που θα επιλέξει, με σκοπό την παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου από τους μαθητές.

Σχεδιάζοντας, επομένως, το πλάνο του μαθήματός μας, θα είμαστε σε θέση να καθορίσουμε τους στόχους μας, αλλά και να κάνουμε την απαραίτητη αυτοαξιολόγηση στο τέλος του έργου μας (Αργυροπούλου 2006).

Βασικές αρχές για την επιτυχημένη διεξαγωγή του project:

- Η διαμόρφωση στο σχολείο και στην τάξη του αναγκαίου κλίματος αποδοχής, εμπιστοσύνης και φυσικότητας (Μακρής 2001)
- Η δημιουργία κατάλληλων συνθηκών επικοινωνίας στη σχολική τάξη, που θα αντιστοιχούν με εκείνες που θα αντιμετωπίσουν οι μαθητές στο κοινωνικό τους περιβάλλον
- Η μετατόπιση από τη δασκαλοκεντρική διδασκαλία στη μαθητοκεντρική
- Η διεξαγωγή της διδασκαλίας με βάση το επίπεδο, τις γλωσσικές ανάγκες, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τα βιώματα και τις εμπειρίες των μαθητών

Αίθουσα διδασκαλίας:

Η συμπεριφορά των μαθητών και το αποτέλεσμα του σχεδίου εργασίας εξαρτώνται και από τη διαμόρφωση της αίθουσας όπου διεξάγεται το project. Είναι προτιμότερο να υπάρχει η δυνατότητα προσαρμογής των επίπλων και του εξοπλισμού της αίθουσας στα διάφορα στάδια υλοποίησης του project.

Διδακτικές αρχές:

Οι μαθητές συνεργαζόμενοι ή εργαζόμενοι ατομικά, αξιοποιούν μεταγνωστικές και μεταγλωσσικές δεξιότητες, ευαισθητοποιούνται στη χρήση της γλώσσας και καλλιεργούν το λεξιλόγιό τους. Συγχρόνως, παρατηρώντας και αποκωδικοποιώντας εικόνες, σκίτσα, μηνύματα (οπτικά και λεκτικά), λογοτεχνικά και χρηστικά κείμενα, αποκτούν την εικόνα του συστήματος της γλώσσας και συνειδητοποιούν τις δυνατότητες και την πολυμορφία της (Αργυροπούλου 2006). Με την εφαρμογή του ομαδοσυνεργατικού μοντέλου, ορισμένοι συνεσταλμένοι μαθητές παρακινούνται να εργάζονται στα πλαίσια της ομάδας και να επιδεικνύουν τυχόν κρυμ-

μένες γλωσσικές, κοινωνικές και καλλιτεχνικές δεξιότητες. Έτσι οι μαθητές, καθώς εργάζονται ανά ομάδες, καλλιεργούν τη συνεργατική μάθηση, συζητούν σχετικά με τις πληροφορίες που συλλέγουν, τις αξιολογούν, ενώ ο εκπαιδευτικός μετατρέπεται σε ένα μέλος της ευρύτερης ομάδας που καθοδηγεί, εμπνέει και οργανώνει τις μαθησιακές δραστηριότητες (Πασσαλής & Παπαχρήστου 2001).

Στοιχεία μαθήματος

Γνωστικό αντικείμενο: Νεοελληνική Γλώσσα

Τάξη: Α΄ Γυμνασίου

Αριθμός παιδιών: 20 (4 πενταμελείς ομάδες). Επιδιώκουμε σε κάθε ομάδα να υπάρχει ένας τουλάχιστον μαθητής που γνωρίζει τη χρήση του διαδικτύου

Διδακτικές ενότητες: 3^η και 10^η του σχολικού βιβλίου

Θέμα σχεδίου εργασίας: «Γνωρίζοντας τις ομορφιές και τον πολιτισμό της Ελλάδας»

Κριτήρια επιλογής του θέματος: α) Το θέμα είναι εναρμονισμένο στις απαιτήσεις του Αναλυτικού Προγράμματος, β) Τα κριτήρια επιλογής επικεντρώνονται στο τρίπτυχο: απλό, επίκαιρο, ενδιαφέρον. Όλα αυτά συντελούν στο να διατηρείται ενεργή η συμμετοχή των μαθητών μέχρι την ολοκλήρωση του project (Ταρατόρη 2002).

Τόπος διεξαγωγής σχεδίου εργασίας: Σχολική αίθουσα, σχολική βιβλιοθήκη, εργαστήριο πληροφορικής (Αποστολίδης κ.α. 2007).

Χρονοδιάγραμμα: (Ενδεικτική διάρκεια project): 5 δίωρα

Εποπτικό υλικό:

- Σχολικό εγχειρίδιο Νεοελληνικής Γλώσσας και άλλων μαθημάτων (Ιστορία, Γεωγραφία κ.τ.λ.)
- Βιβλία σχετικής θεματολογίας (λογοτεχνικά και μη)
- Χάρτες, Εγκυκλοπαίδειες, Αφίσες, Εικόνες, Διαφημιστικά φυλλάδια, Ενημερωτικά έντυπα, Τουριστικοί οδηγοί
- Ηλεκτρονικός Υπολογιστής (Διαδίκτυο, e-mail, Word, Power-point)

Στόχοι

Γνωστικοί

Επιδιώκουμε οι μαθητές μας:

- Να έρθουν σε επαφή με διάφορα κειμενικά είδη (π.χ. λόγος πειθούς,

- πληροφοριακός, εκφραστικός, λογοτεχνικός) και με διάφορα κειμενικά γένη (αφηγηματικά, περιγραφικά, επιχειρηματολογικά, πολυτροπικά κείμενα) και να αναγνωρίζουν τα χαρακτηριστικά τους
- Να γνωρίσουν τις ομορφιές της Ελλάδας και τον τρόπο ζωής ανθρώπων από διάφορα μέρη της χώρας, καθώς και τις συνήθειες, τα έθιμα και τον πολιτισμό τους
 - Να εντοπίζουν στο χάρτη τους τόπους και τα μέρη που αναφέρονται στα κείμενα και να μάθουν να δίνουν πληροφορίες για μια χώρα ή έναν τόπο
 - Να ερευνήσουν και να συλλέξουν στοιχεία οι ίδιοι για τον ιδιαίτερο τρόπο ζωής άλλων ανθρώπων, τον τόπο, τις κατοικίες, τις συνήθειες, τις ασχολίες, τη διατροφή, την ενδυμασία και την πολιτισμική τους ταυτότητα, αντλώντας πληροφορίες από βιβλία, διαδίκτυο, εγκυκλοπαίδειες, περιοδικά, τύπο (Ορρου-Ιακωβίδου, Στυλιανός & Τόουλος 2006) αξιοποιώντας λεξιλόγιο σχετικό με τη θεματική ενότητα
 - Να ασκηθούν στην επεξεργασία του υλικού που θα συλλέξουν με την τεχνική της αποδελτίωσης (Αποστολίδης κ.ά. 2007) και να παρουσιάσουν στο τέλος της διαδικασίας τη συνθετική /δημιουργική τους προσπάθεια και εργασία.

Γλωσσικοί

- Να χειρίζονται σωστά τον προφορικό και γραπτό λόγο, προσαρμόζοντάς τον στην εκάστοτε επικοινωνιακή περίσταση (ποιος μιλάει, σε ποιον, πότε, πού, για ποιο θέμα κ.τ.λ.) (Σαραφίδου 2007, Χαραλαμπίδης 2000)
- Να παράγουν γραπτό λόγο, ο οποίος να σχετίζεται με το λεξιλόγιο της συγκεκριμένης θεματικής ενότητας (Πασσαλής & Παπαχρήστου 2001)
- Να μελετήσουν και να συγκρίνουν τη γλωσσική ποικιλία και τα γλωσσικά επίπεδα ύφους των διαφόρων κειμενικών ειδών (ύφος, επικοινωνιακός σκοπός, φρασεολογία, λεξιλόγιο)

Κοινωνικοί – Συναισθηματικοί

- Να νιώσουν τη χαρά της δημιουργίας
- Να οικοδομήσουν σχέσεις συνεργασίας, εμπιστοσύνης και ομαδικότητας (Αποστολίδης κ.ά. 2007)

Παιδαγωγικοί

- Καλλιέργεια ενδιαφέροντος των μαθητών
- Καλλιέργεια της φαντασίας και της δημιουργικής τους έκφρασης

- Αυτενέργεια
- Βιωματική μάθηση
(Αναλυτικές περιγραφές και οδηγίες καθώς παραδείγματα κειμένων και γλωσσικών ασκήσεων θα παρουσιαστούν στο δεύτερο μέρος της παρούσας εργασίας σε επόμενο τεύχος.)

Βιβλιογραφία

- ΑΓΓΕΛΑΚΟΣ Κ. (2004). Το Πρόγραμμα Σπουδών του γλωσσικού μαθήματος στο Ενιαίο Λύκειο. Δείκτες επίτευξης και ανατροπής των στόχων του προγράμματος στη διδακτική και εξεταστική πράξη, Παν/μιο Αθηνών – Τμήμα Φ.Π.Ψ. στο Πρόγραμμα Σπουδών και Εκπαιδευτικό Έργο στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, Αθήνα
- ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ Γ. Κ.Α. (2007). Σχέδιο εργασίας (PROJECT) – Σενάριο Μάθησης
- ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ Χ. (2006). Από το ΔΕΠΠΣ, ΑΠΣ Νεοελληνικής Γλώσσας Γυμνασίου στη διδακτική του μαθήματος με διδακτικό παράδειγμα από το βιβλίο της Α΄ Γυμνασίου, Ενότητα 10^η : Γνωρίζω τον τόπο μου και τον πολιτισμό του, Π.Ι., Αθήνα
- ΑΡΧΑΚΗΣ Α. (2005). Γλωσσική διδασκαλία και σύσταση των κειμένων. Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα
- ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΥ Α. & ΓΟΥΤΣΟΣ Δ. (2008). Κείμενο και επικοινωνία. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
- COPE B. & KALANTZIS M. (EDS.), (1993). The Powers of Literacy: A Genre Approach to Teaching Writing. Pittsburg, PA: University of Pittsburg Press
- FRIED-BOOTH D.L. (2002). Project Work. Oxford University Press
- Frey K. (1986). Η μέθοδος project, μτφ. Κλ. Μάλλιου, Κυριακίδης, Θεσσαλονίκη
- HALLIDAY M.A.K. & HASAN R. (1985). Language, context and text: Aspect of language in a social semiotic perspective. Oxford University Press
- ΙΟΡΔΑΝΙΔΟΥ Α. (2006). Κειμενοκεντρικές προσεγγίσεις του σχολικού εγγραμματισμού: κείμενο-συμφραζόμενα-γραμματική, στο: www.ke-sea-tpe.com
- ΚΑΤΣΙΜΠΑΡΔΗΣ Μ. (2005) Νεοελληνική γλώσσα Β΄ Γυμνασίου, 6^{ης} ενό-

- τητας: Παρακολουθώ, ενημερώνομαι και ψυχαγωγούμαι από διάφορες πηγές: Διδακτική προσέγγιση και σχέδιο εργασίας/project. www.pri-schools.gr/programs/...yliko/gymnasio/neoel-glossa-b.doc (προσπέλαση 10.10.2011)
- ΚΩΣΤΟΥΛΗ Τ. (2001). Κειμενοκεντρική προσέγγιση και γλωσσικό μάθημα, στο: Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός για τη Γλώσσα, επιμ. Α.Φ. Χριστίδης, Θεσσαλονίκη
- ΜΑΚΡΗΣ Χ. (2001). Επικοινωνιακή Γλωσσική Διδασκαλία, Τυπωθήτω, Αθήνα
- ΜΑΤΣΑΓΓΟΥΡΑΣ Η. (2001). Κειμενοκεντρική προσέγγιση του γραπτού λόγου ή αφού σκέφτονται γιατί δεν γράφουν; Γρηγόρης, Αθήνα
- ΜΗΤΣΗΣ Ν. (1996). Διδακτική του γλωσσικού μαθήματος: Από τη γλωσσική θεωρία στη διδακτική πράξη. Gutenberg, Αθήνα
- ΜΗΤΣΗΣ Ν. (2004). Η διδασκαλία της γλώσσας υπό το πρίσμα της επικοινωνιακής προσέγγισης: Εισαγωγή στη θεωρία και τις τεχνικές του επικοινωνιακού μοντέλου, Gutenberg, Αθήνα
- ΜΠΑΚΑΚΟΥ-ΟΡΦΑΝΟΥ Α. (2005). Η λέξη της Νέας Ελληνικής στο γλωσσικό σύστημα και στο κείμενο, Αθήνα
- ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ Γ. (1995). Η διδασκαλία της ελληνικής σήμερα στην Ελλάδα, στο: Η Ελληνική Γλώσσα, ΥΠΕΠΘ, Αθήνα
- NATION I.S.P. (1990). Teaching and Learning Vocabulary, New York: Heinle & Heinle Publishers
- ΟΡΡΟΥ-ΙΑΚΩΒΙΔΟΥ Θ., ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ Γ. & ΤΟΥΥΛΟΣ Γ. (2006). Ελληνικά Στ' τάξης, Αθήνα
- ΠΑΠΑΓΡΗΓΟΡΙΟΥ Γ. (1997). Συστηματική λεξιλογική διδασκαλία στο Δημοτικό Σχολείο (Ε'-Στ' Τάξεις), Διδακτορική διατριβή, Αθήνα
- ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΣ Β., ΚΟΥΡΕΜΕΝΟΣ Γ. & ΜΑΝΔΑΛΟΣ Α. (2002). Η επανάσταση στη διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος, Αθήνα: Επικοινωνιακή-Κειμενοκεντρική προσέγγιση
- ΠΑΣΣΑΛΗΣ Χ. & ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ Α. (2001). Επικοινωνιακή προσέγγιση της Γλώσσας και χρήση του Διαδικτύου, in: 1^ο Συνέδριο Σύρου της Ελληνικής Επιστημονικής Ένωσης Τεχνολογιών Πληροφορίας & Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση (Σύρος, Μάιος 2001). <http://www.etpe.gr/files/proceedings/uploads/passalis125137.pdf> (προσπέλαση 10.10.2011)
- ΣΑΡΑΦΙΔΟΥ Τ. (2007). Ο ρόλος της κειμενικής προοπτικής και της ανάλυσης του λόγου στην αποτελεσματική διδασκαλία της γλώσσας, στο: Κίνητρο τ. 8, Π.Τ.Δ.Ε. του Δ.Π.Θ. Αλεξανδρούπολη
- STOLLER F. (2002). Project work a means to promote language and con-

- tent, στο: J.C. Richards & W.A. Renandya (εκδ.). *Methodology in Language Teaching. An Anthology of Current Practice*. Cambridge, New York: Cambridge University Press
- ΤΑΡΑΤΟΡΗ Ε. (2002). Η μέθοδος project στη Θεωρία και την Πράξη, εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη
- ΧΑΤΖΗΣΑΒΒΙΔΗΣ Σ. (2002). Δομή, επικοινωνία, είδη λόγου και γραμματισμός στα νέα προγράμματα σπουδών γλωσσικής αγωγής στο δημοτικό σχολείο, *Γλώσσα* 54, 54-62
- ΧΡΥΣΑΦΙΔΗΣ Κ. (2000). Βιωματική-Επικοινωνιακή διδασκαλία. Η εισαγωγή της μεθόδου project στο σχολείο, Gutenberg, Αθήνα
- ΦΩΤΙΟΥ Π. & ΣΟΥΛΙΩΤΗ Ε. (2009). Η μέθοδος project στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. <http://www.ipeir.pde.sch.gr/ipode-b/wp/.../methodos-project-diapolitismiki.doc> (προσπέλαση 10.10.2011)
- ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΣ Α. (2000). Επικοινωνιακή προσέγγιση στη διδασκαλία της Ελληνικής, <http://abnet.agrino.org/htmls/M/M0>

Η Σοφία Ζερδελή είναι απόφοιτος του τμήματος Φιλολογίας, της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ. Έκανε επίσης σπουδές πιάνου και έλαβε τα πτυχία της Αρμονίας και της Αντίστιξης. Γνωρίζει πολύ καλά την Αγγλική Γλώσσα και καλά τη Γερμανική. Είναι Υποψήφια Διδάκτορας του Π.Τ.Δ.Ε. του Δ.Π.Θ., με θέμα διδακτορικής διατριβής σχετικό με τη λεξικογραφία και τη χρήση του λεξικού στη διδασκαλία της μητρικής γλώσσας. Από το 2006 εργάζεται ως φιλόλογος στη Μέση Εκπαίδευση, σε μειονοτικά και διαπολιτισμικά Γυμνάσια και Λύκεια του Νομού Ροδόπης. Έχει λάβει μέρος με ανακοινώσεις σε Συνέδρια Ελληνικά και Διεθνή και έχει δημοσιεύσει μελέτες σε περιοδικά σχετικά με θέματα λεξικογραφίας, διδακτικής της ελληνικής ως Γ2 και διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, πάνω στα οποία συμμετείχε και σε ερευνητικά προγράμματα.
(sofizedeli@yahoo.gr)

Η Τριανταφυλλιά Σαραφίδου είναι επίκουρη καθηγήτρια Νεοελληνικής Γλώσσας και Ανάλυσης του Λόγου στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης. Σπούδασε στη Σχολή Γαλλικής Φιλολογίας και Λογοτεχνίας στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και συνέχισε να σπουδάσει Γλωσσολογία και Ανάλυση του Λόγου στο Πανεπιστήμιο Jean Moulin-Lyon 3 της Γαλλίας.

Το 1981 απέκτησε το μεταπτυχιακό δίπλωμα «Diplôme d' Etudes Approfondies» στη Γλωσσολογία και το 1985 το διδακτορικό της δίπλωμα των «Linguistics – Discourse Analysis». Εργάστηκε ως ερευνήτρια στο Centre of Text Analysis and Discourse του Πανεπιστημίου Lyon 3 της Γαλλίας και σε διάφορα ερευνητικά προγράμματα σε Ελλάδα και Γαλλία. Συμμετείχε με ανακοινώσεις σε ελληνικά και διεθνή συνέδρια και άρθρα της έχουν δημοσιευτεί σε ελληνικά και ξένα επιστημονικά περιοδικά.

(tsarafidou@eled.duth.gr)